

első láncszeme fölösleges, a második pedig szélesebb körben érvényes, mint amelyre az indokolás szorítani akarja.

Dr. Balla Ignác.

A jogképességi szabály közjogi jellege. A felperes keresetet indított . . . kereskedők alkalmi egyesülete alperes ellen. Az alperes egyebek között az alkalmi egyesülés perképességének hiányára alapítottan pergátló kifogást emelt. A pergátló kifogást elvető alsó bírói határozatokat a kir. Kuria P. IV. 7859/1928. számú ítélettel helybenhagyta. A Kuria úgy látta, hogy az alperes noha magát alkalmi egyesülésnek nevezi, „szervezeténél és céljánál fogva a 62. §-ban tárgyalt alkalmi egyesülés fogalmi körét meghaladó és a kereskedelmi törvényben szabályozást nem találó be nem jegyzett kereskedelmi jellegű társaságnak minősül“, és ez alapon az alperesi perképesség hiányát megállapíthatónak nem találta. Ezen a valójában döntő szemponton kívül a Kuria még egy érvet hoz fel, amely azonban már erősen kifogásolható. Nevezetesen arra utal a Kuria, hogy az alkalmi egyesülés saját felperessége alatt a felperes ellen keresetet indított és így mint perképességgel bíró jogi személy járt el, az alperes jóhiszeműen nem támaszthat a felperes ellen a saját perképességének hiányára alapított pergátló kifogást.

A contra proprium factum érv a magánjog területén csak a szerződési szabadság zónáján belül érvényesíthető. Oly jogkérdések tekintetében, amelyek a felek rendelkezése alól ki vannak véve, a felek ténykedéseitől függetlenül a cogens erejű jogszabályok szerint bírálандók el. A hiányzó jogképességet a felek önmaguknak nem adományozhatják és a forgalmi jóhiszeműség követelményei sem teszik alkalmazhatóvá quasi megtorlás-szerűen a jogképesség megállapítását, ha a tárgyi tényállás szerint a jogképesség nincs meg. A határozat érdemi helyességét ez az ellenvetés nem érinti ugyan, de még kiegészítő érvek is helytelen a Kuriának a fél tényére, illetve a jóhiszeműsége való utalása oly területen, ahol a szabály cogens jellege miatt ennek helye nincs.

B. S.

Jó erkölcsökbe ütköző szerződés. Felperes mérnök az alperes m. kir. kincstár számára a vámőrségi laktanya utépítését vállalta. A felperes az előirányoztnál sokkal nagyobb mennyiségű homokot szállított és a többletet a laktanya udvarának feltöltésére fordította. A többletanyagért és munkáért perelte a mérnök a kincstárt. Alperes kincstár arra hivatkozott, hogy a többletmunkát

meg nem rendelte és különben is az általános vállalati feltételek szerint ilyen meg nem rendelt többletmunka esetén a kincstár egyoldalú döntésére van bízva a kárpótlás összegének meghatározása. A Kuria kimondja, hogy a munka előzetes megrendelésének kérdése mellékes, mert akaratot factum concludenssel, jelekkel és hallgatással is lehet nyilvánítani, a kincstár a többletmunkát elfogadta és így annak ellenértékét megfizetni köteles. „Alapos a felperesnek az a panasza — folytatja a Kuria — hogy a fellebbezési bíróság a többletmunka ellenértékének megállapításánál jogszabálysértéssel alkalmazta az általános vállalati feltételek 35. pontjának utolsó bekezdésében foglalt azt a kikötést, amely szerint a vállalkozó által előzetes egyezség vagy írott utasítás nélkül végzett munkálatokért, amennyiben az építető még el is fogadná, a vállalkozónak csak az építető által egyoldalul megállapított kárpótláshoz van igénye.

Igaz ugyan, hogy felperes az alperessel kötött szerződésben a vállalati uton végrehajtandó középítési munkákra és szállításokra vonatkozó általános feltételeket és így köztük a 35. pontban foglalt kikötést is magára nézve kötelezőnek fogadta el — kötelmi jogunk pedig általában a szerződési szabadság elvén épült fel, ámde a szerződési szabadságnak is vannak korlátai. Ilyen korlát többek között a szerződés egész tartalmának avagy egyes kikötéseinek a jó erkölcsökbe ütköző volta. A fenti kikötés kizárólag az alperes kincstár önkényére bizza a meg nem rendelt, de általa utóbb mégis elfogadott munkálatokért járó ellenszolgáltatás megállapítását — már pedig ez az egyoldalú kikötés egyrészt ellentétben áll a közszállítási szabályzat 17. §-ában kifejezésre jutó azzal az elvvel, hogy a szerződő magánfelek a hivatallal egyenjogú szerződő feleknek tekintendők és nem szabad azokra egyoldalul csupán kötelezettségeket hárítani — másrészt módot nyújt arra, hogy a vele szemben gazdaságilag kétségtelenül gyengébb felet, a vállalkozót, aránytalan ellenszolgáltatással kizsákmányolhassa. Ez a kikötés tehát nyilván a jó erkölcsökbe ütközik és ezért érvénytelen. (Kuria P. IV. 5584/1928, 1929. május 14.)

A konkrét esetben a döntés méltányos. Fontosnak tartjuk a döntést azért, mert elvi kijelentéssel erősíti meg a bírói gyakorlatban kifejezésre jutó irányzatot, mely a szerződési akarat jogi hibátlanságán túl vizsgálja, vajjon gazdaságilag nem semmisíti-e meg az egyik fél akaratának, hatalmi helyzetének tulsulya a másik félnek jogilag hibátlan, látszólagosan szabad akaratnyilvánítását. Ez a bírói gyakorlat alkotta a kizsákmányoló jogügylet fogalmát, melynek semmisségét a Tervezet 977.

§-ának második bekezdése kodifikálta. A tényálláshoz tartozik az egyik fél tapasztalatlanságának, függő, megszorult helyzetének kihasználásával és tetemes kárával aránytalan nyereség megszerzése. Szükséges tehát, hogy a kizsákmányoló fél erről a szorult helyzetről tudjon, vagy a körülményekből kivehetőleg tudhasson és azt kihasználva a másik félnek kárt és saját magának aránytalan előnyt okozzon. Olyan tényállásról van szó, ahol a kihasznált fél akaratnyilvánítási szabadsága csak látszólagos és a kihasználó fél eljárásában van valami dolosus. (Erre mutat a „kizsákmányolás“ használt kifejezés is.)

Említettem már más alkalommal, hogy a magánjogi kényszer fogalmánál is van bírói tendencia, mely ezt a gazdasági kényszerre, még pedig a kizsákmányolásnál enyhébb esetekre is kiterjeszti. Ezzel szemben csodálatos, hogy egyes esetben nem állapít meg a magánjogi gyakorlat kényszert, ahol a büntető gyakorlat zsarolást lát. Így egy újabb döntés is kimondja, hogy a büntető feljelentéssel és a letartóztatással való fenyegetés nem kényszer, mert a letartóztatás nem a féltől függ és a jogvédelmi eszközökkel elhárítható. Ez így elméletileg helyes, de bizony tudjuk, hogy különösen komplikáltabb tényállás mellett az ártatlanra nézve is ilyen eljárás sokszor időleges kellemetlenséggel és meghurcoltatással jár és ha a bírói gyakorlat olyan méltányos és megértő az akaratkorlátozások iránt, akkor ilyen körülmények között aláírt okiratot nem mondhat ki jogilag kötelezőnek. (Kuria P. II. 6974/1928, 1929 június 4-én.)

E kitérés után folytatva a témát, a bírói gyakorlatban érvényesül egy irányzat, mely mint fenti ítélet is a kizsákmányolásnál enyhébb esetekben is, ahol nincs szó dolosus kihasználásáról és az akaratnyilvánítást megsemmisítő szorult helyzetről, ahol csak a felek közötti lényeges hatalmi, gazdasági különbség teszi az egyik felet gyengébbé, a jó erkölcsökbe ütközés címén részleges vagy teljes semmiséget mond ki. A gyengébb védelme igen méltányos és a modern jogszolgáltatásnak egy szükséges és emberi vonása. Azonban itt a bírói bölcsességtől és tapintattól függ, hogy meddig megy el. Ne felejtjük el, hogy az individuális gazdasági rendszerben épen a különböző szükségleteken és gazdasági helyzeten mulik és működik az árak, a jogügyletek dinamikája. Már a kereslet és kínálat viszonyai szerint is az egyik fél erősebb, a másik fél gyengébb. Ehhez járul a mögötte álló vagyon és jövedelem különbözősége. Ha tehát tulságosan finoman reagál erre az ítélkezés, akkor ez a szerződéseknek a bíróság általi, tehát quasi állami felülvizsgá-

lására vezet, ahol az egyéni véleményeket nem lehet kizárni és így a jogbizonytalanságot és a bíróságoknak valami magánjogi közigazgatási hatalmát eredményezi. Vigyázni kell tehát, hogy meddig megyünk a védelem terén, a mértéktől függ a gyakorlat kedvező, vagy kedvezőtlen hatása.

Ifj. dr. Szigeti László.

Nyilvános előadás és szerzői jog. Az 1921:LXIV. t.-c. 57. §-a szabályozza jelenleg a zeneművek nyilvános előadására vonatkozólag a szerzői jogi védelmet. A szerzői jog bitorlása gondatlanságból is elkövethető. Tudvalevő, hogy vitás kérdés volt, vajjon a kávéházak és vendéglők a műsor nélkül játszó zenekarok szerzői jogbitorlásért felelősek-e és ezt a kérdést a Kuria 18. jogegységi döntvénye olyképen döntötte le, hogy a kávéház és étterem tulajdonos, mint előadató felelős. A döntés helyes, mert hiszen ellenkező esetben a zeneművek ilyen előadás számára szabad prédául szolgálnának, mert a zenekar tagjain rendszerint semmiféle kártérítés be nem hajtható és a kávéház, étterem tulajdonosa a zenekart éppen üzlete látogatottságának fokozása és anyagi előny szerzése végett alkalmazza. Ujabban tovább megy a Kuria P. I. 4582/1927. számú döntése, mely kimondja, hogy „ha a vendéglős vendéglői iparának előnyösebb kihasználása végett eltűri, hogy a nagyközönség számára nyitva álló vendéglőjében a helyiségben levő zongorán a jelenlevő közönség előtt zenedarabokat játszanak, akkor a vendéglős a vendégek bármelyike által a jelenlevő közönség előtt eljátszott zeneművek tekintetében olyannak tekintendő, mint aki ezeket a zeneműveket nyilvánosan előadatta.“

Szigoru ítélet, de helyes. A nyereszkesedési szándék éppen úgy fennforog, mintha zenekar játszana, a zongorával és azal, hogy ott vendégek játszhatnak, a látogatottságot akarja emelni és ellenkező döntés kijátszásokra vezethetne, mert a vendéglős a szerződötett „vendég“ játszásával szemben is azal védekezhetne, hogy az csak egy vendég volt. Sz.-i.